

Сергій Адамович
(м. Івано-Франківськ)

ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ СОЮЗУ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (1914-1918 рр.)

У серпні 1914 р. у зв'язку з початком Першої світової війни емігранти з України, відомі політичні діячі Д.Донцов, М.Залізняка, А.Жук, М.Меленевський, О.Скоропис-Йолтуховський та інші створюють у Львові Союз визволення України задля відстоювання інтересів України в міжнародному військовому конфлікті. Одним із напрямків своєї діяльності СВУ визначив пропагування українських національних прагнень як у Європі, так і для “поширення серед широких мас на Україні...” [1].

Завдяки діяльності організації у Відні почали виходити “Вістник СВУ” та “Ukrainische Nachrichten”. 9 грудня 1914 р. утворився редакційний комітет для видань СВУ, який став “дорадчим і виконуючим органом” [2]. Головою було обрано О.Бачинського, заступником голови – В.Дорошенка, секретарем – В.Козловського, членом комітету був М.Троцький. Фактично відповідальним за видання “Ukrainische Nachrichten” став О.Бачинський, а “Вістника” – В.Дорошенко [3].

Основним друкованим органом СВУ був “Вістник Союзу визволення України”, перший номер якого побачив світ у жовтні 1914 р. і виходив аж до листопада 1918 р. Періодичність “Вістника” змінювалася від 1 до 4 разів на місяць в різні періоди його існування. З 1918 р. часопис виходив під назвою “Вістник політики, літератури й життя”. Як висловився С.Наріжний, “це був найсолідніший український орган воєнного часу” [4].

Фактичне редагування тижневика було в руках В.Дорошенка і М.Возняка, а у 1918 р. – А.Жука [5], хоча на сторінках самого часопису значилося, що за редакцію відповідали О.Бачинський (1914-1915), В.Біберович (1915-1916), М.Троцький (1917). Що стосується А.Жука, то, мабуть, недарма один з активних прихильників СВУ серед полонених-українців російської армії О.Кобець у

своїх спогадах називав його “незмінним редактором і секретарем всіх видань, між ними й “Вістника” [6].

У “Вістнику” працювало не менше 60 осіб [7]. За даними І.Німчука, з галичан у часописі співробітничали Л.Цегельський, М.Лозинський, В.Темницький, О.Назарук, С.Томашівський, Є.Левицький, С.Кузик, М.Ганкевич, Л.Ганкевич, М.Кордуба, В.Сімович, В.Гнатюк, В.Будзиновський, Б.Лепкий, П.Карманський, О.Грицай, І.Крип’якевич, І.Кревецький, Н.Гаморак, І.Проць [8].

“Ukrainische Nachrichten” виходив у Відні німецькою мовою і призначався для інформування держав Європи про українське політичне життя [9]. У Швейцарії з липня 1915 р. однодумці Союзу видавали журнал французькою мовою “La Revue Ukrainienne”. Даний щомісячник фінансувався завдяки СВУ [10]. Редагував його спочатку професор А.Зеліб, а з жовтня 1915 р. часопис видавав “Український комітет” на чолі з Є.Бачинським [11].

Видавнича діяльність галицьких українців зосередилася в руках К.Левицького, під керівництвом якого у Відні виходило “Діло” і “Ukrainisches Korrespondenzblatt”. Крім того, в лютому 1915 р. у Відні було відновлено видання тижневика УНДП “Свобода” [12]. Опозиційні сили мали можливість оприлюднити свою позицію лише у виданнях СВУ [13].

Уже на початку 1915 р. адміністрація видань через численний попит на перші десять номерів “Ukrainische Nachrichten” змушена була просити “шановних земляків о ласковий зворіт будь-котрого з сих чисел” [14]. Найбільшою популярністю користувався “Вістник СВУ”, оскільки виходив українською мовою. Через заборону російської цензури [15] він поширювався в основному серед українців Австро-Угорщини, полонених російської армії, а також в середовищі українців-військових австрійської армії. Для розповсюдження видання на українських територіях Австро-Угорщини Союз відправив до Галичини спеціального посланця [16]. Воякам-українцям австрійської армії, січовим стрільцям та українським гуманітарним інституціям “Вістник” надсилався безплатно [17].

Часопис пропагував ідею державної самостійності України, інформував про події на Україні, розповідав про життя на окупованих землях та працю СВУ

в таборах полонених. У виданні значна увага приділялася суспільно-політичній ситуації в Галичині і Буковині, діяльності ГУР і ЗУР, військовим звітям УССів. Вісник, єдиний серед тогочасних періодичних видань Австрії, ідентифікував слово “наш” зі словом “український”, а не “австрійський” [18].

З боку австрійської цензури зміст видання викликав численні зауваження. Редакції тижневика доводилося коригувати статті дописувачів, що викликало їх незадоволення. “Мусите, товаришу, зрозуміти, – виправдовувався А.Жук перед О.Назаруком у листі від 15 листопада 1915 р., – що ми повинні в своїх виданнях оглядатися на те, як їх сприймуть ті чи інші люди, згідно групи...” [19]. Але колектив редакції писав: “І хоч, може, жодна українська часопись не терпіла так від цензури, як наша, нас не опускали руки в роботі, коли ми бачили слова заохоти наших читачів...” [20].

Один із співробітників СВУ, який привіз у Чернівці примірники видання, писав, що буковинці “розривалися над ними” [21]. “Вісник СВУ”, на думку відомого дослідника історії стрілецтва С.Ріпецького, був “найпочитанішим та улюбленим часописом стрілецтва” [22]. Завдяки Віснику стали відомими немало письменників, особливо з-поміж УССів, що дебютували на його сторінках (Р.Купчинський, Ю.Шкрумеляк, А.Баб’юк, М.Опока) [23].

Як бачимо, періодичні видання СВУ, а особливо “Вісник”, стали рупором передової суспільно-політичної і культурної думки Галичини і Буковини, пропагували серед суспільства ідеї самостійної соборної України. Безплатне поширення діячами Союзу значної кількості видань сприяло зростанню національної свідомості і культури українців Австро-Угорщини.

1. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВОВУ України), ф.4405, оп.1, спр.1, арк.3-4.
2. ЦДАВОВУ України, ф.4405, оп.1, спр.23, арк.2зв.
3. Там само. – Арк.3.
4. Наріжний С. Українська еміграція: Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Ч.1. – Прага, 1942. – С.14.

5. Там само.
6. Кобець О. Записки полоненого. – Мюнхен, 1959. – С.332.
7. Патер І. Визначальна ідея СВУ (За матеріалами “Вісника Союзу визволення України”) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 1995. – Вип.2. – С.187.
8. Німчук І. Українська політична еміграція у Відні в часі світової війни. Придніпрянська еміграція // Визволення. – 1923. – Ч.2. – С.25.
9. Жук А. Союз визволення України // Пам’яткова книжка Союзу Визволення України і календар на 1917 рік. – Відень, 1917. – С.376.
10. Корольов Б.І., Михальський І.С. “Союз визволення України (1914-1918рр.)”. До історії створення та діяльності. – Луганськ, 1996. – С.12.
11. Цвенгрош Г. За вільну й незалежну Україну. Українське питання у Швейцарії періоду Першої світової війни // Дзвін. – 1992. - №3-4. – С.117-120.
12. Діло. – 1915. – 30 січня.
13. Расевич В. Діяльність українських політичних організацій у Відні під час Першої світової війни // Вісник Львівського університету. Серія історична. – 1999 – Вип.34. – С.319.
14. Вістник СВУ. – 1915. – Ч.9-10. – лютий. – С.3-7.
15. Вістник СВУ. – 1915. – Ч.55-56. – 12 грудня. – С.10
16. ЦДАВОВУ України, ф.4405, оп.1, спр.13, арк.7.
17. Вістник СВУ. – 1917. – Ч.181. – 12 грудня. – С.816.
18. Німчук І. Назв. праця. – С.26.
19. Центральний державний історичний архів України у Львові, ф.359, оп.1, спр.250, арк.5.
20. Вістник СВУ. – 1917. – Ч.131. – 1 січня. – С.1.
21. Вістник СВУ. – 1914. – Ч.5-6. – 31 грудня. – С.7-9.
22. Ріпецький С. Українське січове стрілецтво. Визвольна ідея і збройний чин. – Нью-Йорк: Червона калина, 1956. – С.117.
23. Німчук І. Назв. праця. – С.26.